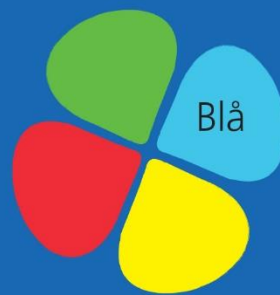

Gro Wollebæk

Spire

Naturfag for småskoletrinnet

GAN Aschehoug

Nansen – polfareren

For et halvt år siden kom Fritjof Nansen tilbake fra sin ekspedisjon til Nordpolen. Vi møtte professoren og polfareren på hans kontor ved Universitetet i Kristiania.

Herr Nansen, hvordan har det seg at De begynte å forske?

– Da jeg var ung var jeg mest opptatt av å være ute og drive med sport. Mine foreldre var bekymret og lurte på hva jeg ville bli. Etter hvert fikk jeg jobb på sel-fangsskuta Viking. Der begynte jeg å studere slimålsens nervesystem, så da forstod jeg også hvordan hjernen og nervecellene i menneskekroppen også samarbeider.

Hvorfor begynte De å forske på Nordpolen?

– Vel, da jeg studerte i Bergen, traff jeg andre forskere som forsket på isødet og det fascinerte meg veldig. Jeg bestemte meg for å gjøre det samme da jeg ble ferdig med å forske på slimål.

Hvordan forberedte De deg til det nye studiet?

– Jeg visste det var kaldt på Nordpolen og at man måtte være god til å gå på ski. Så istedenfor å ta båten til Oslo, gikk jeg på ski fra Bergen og hjem til Østlandet. Det tok seks dager.

Hva var grunnen til at De ville gå på ski over Grønland?

– Da jeg fikk høre at hele åtte ekspedisjoner hadde mislyktes tidligere, bestemte jeg meg for å prøve selv. Jeg ville imidlertid gå i motsatt retning – fra øst til vest, som viste seg å være løsningen. Sammen med fem kamerater ble vi de første i verden til å krysse Grønland på ski.

Hvor kom så ideen med å seile skuta Fram opp i isødet og overvintre der?

– På mine tidligere turer hadde jeg observert at isen flyttet seg og drev nedover i havstrømmene. Jeg bevise at det stemte, og i 1893 kjørte jeg polarskuta Fram opp i nord. Båten frøs som planlagt

Skuta Fram satt fast i isen i tre år.

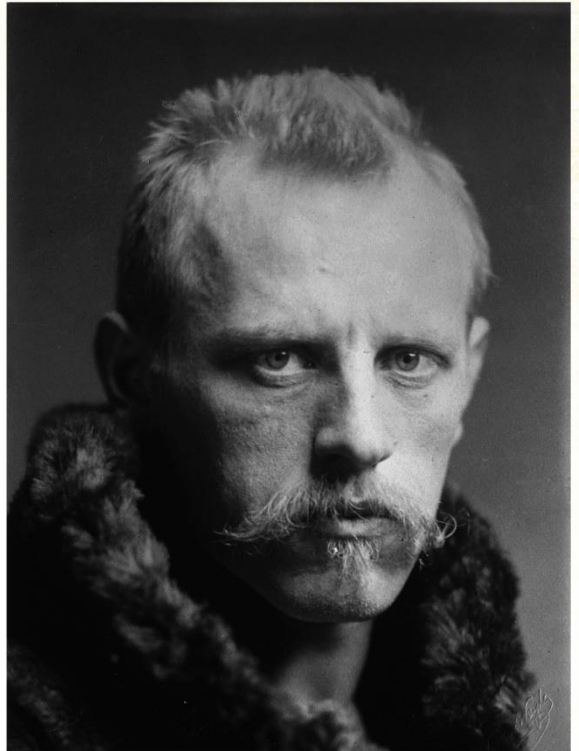
fast i isen og vi begynte å drive nedover. Jeg håpet at Fram skulle drive over Nordpolen slik at vi ble de første menneskene som hadde vært der.

Hvor lenge satt Fram fast i isen?

– Skuta og mannskapet om bord satt fast i tre år før den igjen fløt ut på åpent hav.

Var De ikke redd for at skuta skulle bli knust av isen?

– Fram ble spesialbygget for å tåle isen. Skuta var rund i bunnen og ble dyttet oppover når isen kom. I tillegg var den forsterket i skoget. Kun én gang forlot vi skuta fordi den ristet og knaket godt. Heldigvis gikk det bra!

Fritjof Nansen

Hva gjorde dere om bord i alle disse tre årene?

– Mannskapet på 13 mann hadde faste oppgaver de måtte gjøre hver dag. Vi forsket på hva som levde i vannet under båten, hvor fort vannet drev forbi, dybden, temperatur og vi tok prøver fra havbunnen for å se hva som levde der. Vi sjekket også tykkelsen på isen, målte lufttemperatur og magnetisme. Vi målte vindstyrke og luftfuktighet. Vi hadde mange apparater med oss til dette arbeidet. Alt vi fant ut skrev vi ned i bøker vi hadde med oss.

Hva spiste dere?

– Vi hadde med oss mye forsyninger fra Norge. Det var nok for flere år. Særlig kjeksen var god, og i tillegg jaktet vi på dyr og fisk som vi spiste. Av inuittene som bor der, lærte vi å spise rått spekk fra sel og hval. Isbjørnkjøtt var også godt. Heldigvis hadde vi med oss en dyktig kokk som laget nydelig mat til oss.

Så skjer det som vi alle lurer på ... De og Hjalmar Johansen forlot Fram og tok skiene fatt. Hvorfor?

– Mitt største ønske var å komme til Nordpolen. Ingen mennesker hadde vært der før. Planen var at Fram skulle drive over Nordpolen, men jeg skjønnte etter hvert at det ikke gikk. Vi la derfor en ny plan. 28 hunder, seks sleder, Hjalmar Johansen, og jeg forlot Fram for å gå på ski til Nordpolen. Det var iskaldt og temperaturen var på -40°C . Vi greide nesten å nå frem, men måtte snu fordi isen sprakk opp og været ble helt forferdelig. Hadde vi ikke snudd, ville vi omkommet.

Gikk dere tilbake til Fram?

– Nei, vi klarte ikke det. Isen hadde fått enorme sprekker. Vi måtte finne en annen vei. Noen dager var så ille at vi kunne ikke stoppe i det hele tatt. På det verste gikk vi i 36 timer uten å sove. Vi bestemte oss for å gå til øya Frans Josefs land for å finne et trygt sted å bygge oss ei steinhytte. Det tok oss faktisk 1 år og 3 måneder før vi igjen traff på folk!

Det var skrekkelig lenge! Hvordan klarte dere å overleve i isødet?

– Hytta av stein, mose og skinn reddet oss. Det var for farlig å gå ut. Når været tillot det, gikk vi bare ut for å jakte. Ellers brukte vi tiden på å snakke sammen, og vi planla til og med en ny ekspedisjon mens vi lå og hørte på stormene utenfor.

Hvordan gikk det med Fram mens dere var borte?

– Mannskapet om bord på Fram fortsatte å gjøre jobben sin. De satt fast i isen helt frem til 14. august 1896 før de kunne seile hjem til Norge.

Hvordan kom så De, Herr Nansen, tilbake til Norge?

– En dag hørte jeg plutselig lyder. Jeg gikk opp på en topp for å sjekke. Da så jeg et britisk skip. Kaptein Jackson tok oss om bord og vi fikk være med dem hjem til Norge. Det utrolige er at bare fem dager etter at vi hadde kommet hjem, kom Fram seilende. Det ble et hjertelig gjensyn!

Har de tenkt på å reise ut på en ny ekspedisjon, Herr Nansen?

– Nei, nå skal jeg bruke tiden fremover på å gå gjennom alt vi har funnet ut om Nordpolen. Det kommer til å ta noen år før vi er ferdige. Etter det, kunne jeg ønske meg å arbeide for hjelpe mennesker i nød.

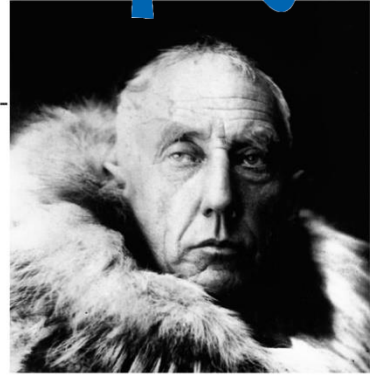

Mannskapet fra Fram. Her er de avbildet bare noen dager etter det ankom Norge etter tre år i isødet.

Roald Amundsen

SpIRE

Roald Amundsen ble født i 1872 i nærheten av Fredrikstad. Han ble tidlig opptatt av arktiske strøk, og ville gjerne jobbe på skuta Fram sammen med Nansen, men fikk ikke lov fordi han var for ung. For å oppfylle drømmen sin, begynte han på styrmannsskole og jobbet gratis på et forskerskip.

Etter hvert klarte Roald Amundsen å skrape sammen penger til å kjøpe seg ei lita skute som het «Gjøa». Sammen med seks menn ville han prøve å seile gjennom Nordvestpassasjen, noe som var veldig farlig. Flere hadde prøvd tidligere, men alle hadde mislyktes og mange hadde omkommet underveis. Etter tre år, i 1906, var den lille skuta den første som seilte gjennom Nordvestpassasjen. Det var en snarvei som gjorde at sjøfolk sparte omtrent ti reisedager. I løpet av ekspedisjonen fant Amundsen ut hvor den magnetiske nordpol var og beviste at den flytter seg litt hvert år. Et kompass peker alltid mot den *magnetiske* nordpol. Jordas nordligste punkt kalles for den *geografiske* nordpol. Den magnetiske og geografiske nordpol ligger ikke på samme sted.

Neste gang Amundsen dro ut på ekspedisjon, fikk han hjelp av Nansen. Han fikk låne skuta Fram, og planen var å reise til Nordpolen igjen. I det Amundsen skulle dra, fikk han høre om en annen ekspedisjon som var kommet til Nordpolen allerede. Amundsen bestemte seg for å endre planene. Han bestemte seg nemlig for å dra til Sørpolen istedenfor. Han informerte mannskapet og de ville heldigvis være med.

14. desember 1911 nådde Amundsen Sørpolen som den første i verden. Han plasserte det norske flagget på den geografiske sørpol. Amundsen var også den første som fløy i luftskip over Polhavet.

Roald Amundsens polarekspedisjoner

- Den første som seilte gjennom hele Nordvestpassasjen (1903–1906)
- Den første som nådde den geografiske sørpol (1910–1912)
- Den første til å fly over Polhavet (1926)

Lesespørsmål

1. Hvorfor fikk ikke Roald Amundsen jobbe for Nansen?

2. Hvor ville Amundsen seile på sin første ekspedisjon?

3. Når startet og sluttet ekspedisjonen gjennom Nordvestpassasjen?

4. Hva er forskjellen på den magnetiske og geografiske nordpol?

5. Hvorfor bestemte Amundsen seg for å dra til Sørpolen?
